

Bir Hocanın Ardından Kendi Dilinden Kemal Ahmet Arû

Necati İncoğlu

Yazmakta olduğum bir kitapla ilgili olarak Kemal Ahmet Hoca'yla bir konuşma yapmıştım. Bana Birinci Dünya Savaşı öncesi bir İttihatçı olan babasının anılarıyla başlayan yaşam öyküsünü anlatmıştı. 2003 yılında, 2 Mayıs günü onu Nişantaşı'ndaki evinde ziyaret etmiştim. Kendisine yardım eden genç asistanıyla birlikte yeni kitabı üzerinde çalışıyordu. Heyecanla o kitabını anlatmakla başladı söze. O kitabından başka, sırada bekleyen birkaç kitabı daha olduğunu söyledi. O sırada yaşı doksani geçmiş olmalıydı. Ama hoca hayat ve heyecan doluydu. Büyük bir incelikle hizmetçisinin getirdiği çayı onun elinden alıyor ve bana kendi eliyle sunuyordu. Hocanın söyleyecek çok şeyi vardı.

İsterseniz önce Akademi'ye nasıl geldim, onu anlatayım. Galatasaray'da bir hoca vardı, Ernest Memboury, kitapları vardır; o bizim tasarı geometri hocamızdı. İsviçreli. Onun gözüne girdim, güzel eskizler yapardım. Hoca beni tutardı. Eskizlerimi arkadaşlarım alırlardı. Absen Yapaner'e de, "Sizin yeteneklerinizi biliyorum, siz mimar olun," demiş. Ailede mimar falan yok ben öyle kendiliğimden gönül koydum. O yıllar için "ah bu yıllar bitmese" derdim. Akademiye 32'de girdim. Sedat Hakkı hoca olmuş. Arif Hikmet hocamız. Akademi müdürü Ahmet Keskin'in dayısı Namık İsmail...

O yıllarda varlıklı ailelerin, çocuklarına küçük yaşta yabancı dil öğretmek için yabancı mürebbiye tutmaları yaygın bir gelenektir. Kemali Söylemezoğlu'nun anılarında da Avusturyalı bir öğreticiden söz edilir. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşı kaybetmesi, bu kaybın sorumlusu görülen İttihat ve Terakki Partisi mensuplarını yalnız Türkiye'nin değil dünyanın dört bir yanına savurmuştu. Kemal Ahmet Hoca'nın ailesi de bu sürgünden payını almıştı.

Almanca da iyiydi. Benim ailem çocukluğumda bir Alman hoca tutmuş. Alman kadın bizimle birlikte Anadolu'yu dolaştı. Babam İttihatçılardandı, Ferit Paşa Kabinesi tarafından idama mahkûm oldu. Biz mecburen Anadolu'ya kaçtık, Antalya'ya. Ada da hastalıklı bir kadı-

nın yatağı altına saklanmış, Maden taraflarından bir kömürcü kayığı ile kaçmış. Alman kadın bana Fransızca da öğretmeye başlattı. 1921-22 savaş yılları. Babam savaşın bitiminde İzmir'e geldi. Ticaret yapıyordu. İki yıl orada kaldım. İnönü İlkokulu diye bir okula gittim.

Savaşın bitmesi ve İttihatçı olmanın suç olmaktan çıkması üzerine ailesi İzmir'den İstanbul'a döndü. O yıllarda Galatasaray'da okumak bir ayrıcalıktı, Kemal Ahmet Arû da bundan yararlandı.

Galatasaray'da okumuş bir akraba beni aldı götürdü, Galatasaray'a yazdırdı. 1923. Sınav falan yok. Nereye intibak edeceğim belli değil. Kararlamadan üçüncü sınıfa koydular. Babamlar bana ders aldırıyorlar. Sınıf atlama sınavları var. Her şey karmakarışık. Yaşlı çocuklar vardı. Savaştan dönmüş. Ben sınav atlardım beşe. Memboury Bey'in tavsiyesiyle Akademi'ye girdim. Akademi'de bizim sınıfta Orhan Alsaç vardı.

Galatasaray'daki Fransız hocalar, özellikle resim ve tasarı geometri hocaları yetenekli buldukları pek çok genci mimarlık mesleğine, Akademi'ye yönlendiriyorlardı. Kemal Ahmet Arû'dan birkaç yıl önce Kemali Söylemezoğlu da hocaların teşvikiyle Akademi'ye girmişti. Kemal Ahmet Arû Akademi'ye girdiğinde, 1912'de göreve başlayan ve bu görevi 1930'a kadar süren Giulio Mongeri'nin etkisindeki seçmeci üsluplar ve Milli Mimari dönemi kapanmıştı. 1931'de Akademi'ye katılan E. A. Egli'nin etkisiyle Akademi'de modern anlayış ege-men olmaya başlamıştı.

Biz Egli ile başladık; İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nü yapan. Onun iyi talebesiydim. Egli 35'lerde Süleymaniye eteklerindeki Botanik Enstitüsü'nü yaptı. O çevreye uymayan bu yapıyla Egli kendi kendini cezalandırmıştı. Bu yüzden kredisi bozuldu. Herbalde baskı ile yaptırdılar. 35'lerde Bruno Taut geldi. Ben onda iki sene okudum, Almanca biliyorum, büyük şans. Hocalarla Almanca konuşurdum. Egli Türkçe de bilirdi, Çam Palas'ta otururdu. Ankara'da bira fabrikasını yaptı. Bruno Taut fevkalade bir hocaydı,

öğretmeyi iyi bilirdi. Almanca konuştuğum için benimle ilgilendi, "Avrupa imtihanları açıldı-ğında siz girin," dedi. Girmedim. Egli'ye göre daha modern idi. Konularını daha büyük ele alırdı. Bir seminer yaptı; konusu Ankara Saraçoğlu Mahallesi. İlk etütleri onundur. Toplu konut üzerine derin bilgisi vardı.

Çok iyi bir dereceyle mezun olmuştu. Yeni tanıştığı Günseli Hanım'la evlenebilmesi için kayınpederi askerliğini yapma şartını koymuştu, elbette bir işi de olmalıydı. Akademi Başkanı'ndan aldığı bir mektup onu akademik hayata yönlendirdi.

1937'de mezun oldum. Askerlikten evvel Günseli'yle tanıştık. Evlenmeye karar verdik. Kayınpeder "Önce askerliğini yap," dedi. Çanakkale'de askerliğimi yapıyorum. Kayınpeder de Ezine'de. Derken Burhan Toprak'tan bir mektup geldi, "Seni eskiden beri takip ederim. Seni Akademi'ye asistan olarak almaya karar verdik, sana 100 lira vereceğim," diye. Sedat Hakkı da istiyor. Ahsen benden bir gün önce vapura atladı, Burhan Toprak'a gitmiş, "Efendim bir asistan alacakmışsınız, hem öyle paraya falan da bakmam," demiş ve o asistan girdi.

Yüksek Mühendis Mektebi'nde Mimarlık Şubesi'nin başına getirilen Emin Onat o yıllarda her biri birkaç dil bilen yetenekli gençlerle bir kadro kurma çabasıydı. Kadrosuna Akademi'yi ikincilikle bitiren o sırada Yıldız Teknik Okulu'nda görevli olan Orhan Safa'yı da almayı düşünüyordu. Emin Onat'ın bu koşullarına uyan ve döneminin sınıf birincisi Kemali Söylemezoğlu ve Akademi'nin başarılı öğrencisi Nezih Eldem de daha sonra bu kurucu kadroya katılacaktı. Kemali Söylemezoğlu şansını önce Akademi'de denemişti. Kemal Ahmet Hoca'nın kendisine Akademi'de sunulan fırsatı kaçırmaması ise Yüksek Mühendis Mektebi Mimarlık Şubesi için bir şanstı. Emin Onat sözü hiç uzatmadı, ona "Paşa hemen işe başla," dedi.

Bana dediler ki, "Emin Onat asistan arıyor-muş, seni ona tavsiye etmişler." Tavsiye eden Zeki Sayar. Dergiyi çıkarıyor, herkesi tanıyor. Gittim, Emin Onat "Hadi paşa seni alalım," dedi. Biz girdik. Yıllar sonra Sedat Hakkı, Ahsen bir yer-deyiz, Sedat Hakkı "Yahu biz seni asistan ala-caktık ki, Ahsen girdi," dedi.

1940-41'de asistan olarak girdik. PTT binası arkasında ikinci katta Mimarlık Şubesi İnşaat Şubesi'nin içindeydi. Emin Onat İsviçre'ye git-mişti. Debb bir Fransız hoca, Yolcu Salonu'nu o yapmıştır. Ben onun asistanıydım. Debb biraz kaba bir adamdı. Davranışları saygısızdı. Fran-

sızca paldır küldür bir şeyler anlatıyor. Bir gün bana "Buraya bak, mimar mısınız?" dedi, Alahtan Emin Onat onun hakkından geldi. Sonra Emin Onat'la çalışmaya başladım.

Hitler rejiminden kaçıp Amerika'ya gitmiş olan Oelsner, savaş sırasında Türkiye'ye gelmişti. Mimarlık Şubesi'nde şehircilik dersleri veriyordu. Kemal Ahmet Hoca'nın şehirciliğe yönelmesinde onun etkisi büyüktür.

Oelsner 42'ler 43'lerde önce Gümüşsuyu'na, Yapı İmar İşleri Reisliği'ne geldi. Amerika'dan dönmüştü. Alman, Hamburglu. Emin Onat bana "Paşa sen Almanca biliyorsun, sen tercüme et," dedi. Kim gelse ben çeviriyorum. Oelsner 15 günde bir Ankara'dan derse gelirdi. Orhan Safa da geldi. Orhan Safa daha önce Yıldız'da hocaydı. Orhan Safa Holzmeister'e, ben her ikisine de asistanlık yapıyorum...

Kemal Ahmet Hoca profesörlüğe yükseltilmesini büyük bir alçakgönüllülükle, olağan bir şeymiş gibi anlatıyor:

1944-45 öğretim yılında üniversite olduk. 1950 senesinde Taşkışla'ya geldik. Hamit Dilgan, Emin Onat, Sait Kuran, Mukbil Gökdoğan profesörler. Profesörler Kurulu kurabilmek için bir profesöre daha ihtiyaç var. Mukbil Bey "Hadi sen profesörlüğe başla," dedi. İki dilden yabancı dil sınavı, bir de bilim sınavı yaptılar. Profesör olduk.

1948, 1949'da Oelsner Hamburg Belediye-si'nden teklif aldı, planlamadan sorumlu olmak üzere. Rehabilitasyon projesi. "Bu davete hayır demek," olmaz dedi, yoksa Türkiye'de yaşamak istiyordu. "Ben burada öleceğim," diyordu, Bursa'ya gömülmek isterdi. Oelsner hayatımda büyük rol oynamıştı. Bekardı, hiç evlenmemişti. Amerika'ya gitmeye mecbur olmuş. Muammer Çaruşoğlu onu Amerika'dan getirmiş. Bayındırlık Bakanlığı'na, İmar Planlama Müdürlü-

Taşkışla Şehircilik Kürsüsü'nde Kemal Ahmet Arı'nın çalışma masası (1955).

ğü'ne, Ankara'ya uzman olarak. Çavuşoğlu, Emin Onat'ın sınıf arkadaşı. Ona da tavsiye etmiş, "Bu şehircilik hocası size gelsin, on beş günde bir gelsin gitsin," diye. Daha sonra Hamburg'da Oelsner'in bürosunda bir süre çalıştım.

1952'de dekanlık, her seyahate çıkana vekâlet...

Kemal Ahmet Hoca her satırı sevecenlik ve hoşgörü dolu bu öyküsünün bir yerinde "dekanlığa vekâlet" deyince, zihnim 48 yıl gerilere, onun genç bir profesör, benim öğrenci olduğum yıllara gitti.

Onun hoşgörüsü benim öğretim hayatımı da etkilemişti. 1955-1956 öğretim yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde birinci sınıf öğrencisiydim. İkinci yarıyıl başında nasıl olduysa harç yatırma süresini bir gün geçirmiştım. Ders kaydı için gittiğimde fakülte sekreterini görmemi söylediler. Sekreter yapacak bir şey olmadığını o ders yılının yanacağını söylüyordu. Acımasızca bir de bana "Şeriatın kestiği parmak acımaz," diye bir ders vermeye kalkmıştı. Onun odasından çıkarken aklımdan "Şeriatın kestiği parmak senin değil, tabii ki acımaz, kendi parmağın kesilsin de gör," diye geçirmiştım. Ders yılı iki yarıyla bölünmüş olmakla birlikte dersler bir yıl- lıktı. Bu nedenle kaybım bir yarıyıl değil tam bir yıl olacaktı. Mimarlık Fakültesi'nin dekanlık ho- lünde düşünceli düşünceli dolaşırken yanıma büyük sınıflardan bir öğrenci geldi. Derdimi anlatınca, "Mazeretini belirterek hemen yöne- tim kuruluna başvur. Şanslısın dekan Kemali Söylemezoğlu hasta olduğu için Almanya'da. O çok serttir, o olsa sene kaybetmiştin, ama ona vekâlet eden Kemal Ahmet Bey çok hoşgörülü- dür, sana anlayış gösterecektir," dedi. Orta kata inip Kemal Ahmet Bey'in Şehircilik Kürsü- sü'ndeki odasının kapısını çaldım, derdimi an- lattım. Beni dinledi, çok üzgün olduğumu gö- rünce bir de üzülme diye teselli etti, "Bir dilek- çe ver, hallederiz," dedi. Başvurumu kabul etti ve ben ayrılmayı bile düşündüğüm fakültemde kaldım.

27 Mayıs 1960'tan sonra uygulanan, üni- versitelerden 147 öğretim üyesinin uzaklaştırıl-

ması olayının açtığı yaralar Türk akademik ha- yatında yeterince tartışılmamıştır. O yıl üniversi- tede öğrenciydik. Bizler olayı biraz şaşkınlıkla karşılamıştık. Emin Onat, Orhan Safa, Kemal Ahmet Arû gibi Mimarlık Fakültesi'nin kurul- masında büyük emeği geçmiş kurucu ve değerli hocalar nereden kaynaklandığı ve niçini bilin- meyen bir kararla fakülteden uzaklaştırılmıştı. Bizlerin olayı bütünüyle kavramamız ve değeri- lendirmemiz zordu, öğrenciler bu olaya bir tep- ki göstermediler, ama akademik çevrelerin bu olaya kayıtsız kalması hiçbir tepki göstermemesi şaşırtıcıdır. Bu bahtsız olay Kemal Ahmet Ho- ca'yı çok yaralamıştı; ama o kendi ayakları üze- rinde durmayı ve bunu kendi yararına kullan- mayı bildi.

Dört kere dekanlık yaptım, vekâletler dışın- da. Daha sonra 147 oldum. O da bir şans oldu; dünyaya açıldım. Beni Prof. Horst Linde çağıır- dı. Hochschule, Bau Planung. Stuttgart'tan Prof. Guttbrot, "Senin yerin burası, gel," diye mektup yazdı. Kendisini Türkiye'ye gelip gitti- ğinde tanıdım. Emin Onat kendine göre bir günah işlemişti; Parti'ye girdi. Benim ise böyle bir ilişkim yoktu. Bu beni çok sarsmıştı. Linde daha önce bize gelmişti. Stuttgart Üniversitesi misafir hoca olarak istiyor. Çoluk çocuğu aldık, arabayla Almanya'ya... Stuttgart'ta projeye gi- tim. Asistanlarım iyi çocuklardı. Seyahatler yap- tım, sergiler yaptım, masraflarını onlar yaptığı için sergi onların oldu. Sergiyi Berlin'e Viya- na'ya götürdüm.

Birkaç yıl sonra 147 olayı, ardında acı bir iz bırakarak düzeltildi.

Bana bir mektup yazdılar, üniversiteye dön- mem için. 1962 Ekim ayında geldim. Gelir gel- mez hemen dekan seçtiler. Emin Onat 1961'de vefat etmişti. İlk doktorayı mimarlıkta yaptır- dım, Gündüz Atalık ve Nilüfer Agat'a.

Emin Onat hırslı değildi. Mert bir adamdı. Ama uygulamayı severdi. 1950'lerde Prost gi- dince imar müşaviri diye bizi aldılar. Bazen Bo- natz da gelir giderdi...

Kemal Ahmet Hoca'nın sevecenlik dolu anı- ları uzayıp gidiyordu, onu daha fazla yormam doğru olmazdı; kendisini hayran olduğumuz renkli kalemlerle dolu ince uzun ahşap masası- nın önünde, üzerinde çalışmakta olduğu kitap- larının arasında rahat bırakmalıydım...

Necati İnceoğlu, Prof. Dr., Mimar

Kemal Ahmet Arû in his Speech

Necati İnceoğlu shares with us a part of the interview he made with Kemal Ahmet Arû on May 2, 2003: "I had talked to Professor Kemal Ahmet related to a book on which I was working then. He told me his life story starting from his father's memories. I visited him in his apartment in Nişantaşı on May 2, 2003. He was working on his new book together with his young assistant. He must be over 90 then. However he was lively and excited. He had many things to tell..."